

Aleksander Žižek

POL OČENAŠA ZA UMOR

Februar 1834 ni bil pravi zimski mesec. Namesto snega se je po travnikih in pobočjih Savinjske doline kazala krmežljava trava, kmetje pa so ta oddih zime hvaležno izrabili tudi za povsem nepričakovana opravila – nekateri so celo grabili in pripravljali listje za steljo, ki je je že začelo zmanjkovati, ta ali oni pa je dni brez snega izrabil tudi za spravilo drv iz gozda.

Sorčanov ali Šmercev, kot so jim pravili, gostačev iz Rečice ob Paki, se ta delovna vnema ni pretirano dotaknila. Odkar so prodali hubo v Preserjih in porabili denar za pot v Trst, kjer se je oče Blaž več kot eno leto vdinjal kot »fakin«,¹ in se nato pred štirimi leti neslavno vrnili domov, saj se je izkazalo, da je v tistem mravljišču še manj možnosti za spodobno življenje kot doma, so kmetovali le še za druge in se skušali preživeti na najrazličnejše načine. Najstarejša sinova Jožef in Vincenc sta služila pri okoliških kmetih, hčerka Marija pa je bila zaenkrat še doma.² Sorčanova Blaž in Marija tako kljub grenkemu padcu iz uglednega trškega³ v preziran gostaški stan ne bi imela prehudih skrbi, če jima ne bi sivil las najmlajši, štirinajstletni sin Blaž. Fant je bil sicer bister – že pred odhodom v Trst se je v šoli v Braslovčah naučil črkovati, v Trstu med dvome-sečnim šolanjem tudi nekaj italijanščine, po vrnitvi v Savinjsko dolino pa so ga leta 1830 vpisali

v šolo na Polzeli, kjer pa je moral razred ponavljati⁴ –, kljub »odprti glavi« pa so ga bolj pritegovale igre in barabinstva kot pa resno in trdo delo. Fanta so najprej dali za »pestrno« k Jakobu Travnerju - Greglu v Kamenče, kjer je začel delati po veliki noči leta 1832. Dvanajstletniku družba Greglovih poscančkov seveda ni dišala, ves čas se je potikal po vasi, do gospodarjevih otrok in svojih vrstnikov pa je bil precej jezljiv. Čez čas je postal neposlušen in je celó zbežal domov, vendar ga je oče privedel nazaj. Pred šentjanževim,⁵ ko je Blaž spet pobegnil, pa ga mati ni več hotela poslati v Kamenče.⁶

¹ Prvotni pomen te izposojenke iz italijanščine (*facchino*) označuje pristaniškega delavca (težaka) oziroma nosača. Zaslisanje Blaža Sorčana 3. 3. 1834 na deželskem sodišču Šoštanj. ZAC 474 – Deželsko sodišče Šoštanj, a. š. 1, sig. K 4. Signatura fonda, navedba arhivske škatle in signatura zadeve veljajo za vse gradivo o primeru Sorčan, zato teh podatkov ne bom ponavljal.

² Zaslisanje Blaža Sorčana 30. 4. 1834 v Šoštanju.

³ V Blaževem krstnem listu (19. 2. 1834) je zapisano, da so bili njegovi starši in botra tržani Braslovč.

⁴ Zaslisanje Blaža Sorčana 30. 4. 1834 v Šoštanju. Pismenost je bila kljub že uveljavljenemu šolskemu sistemu še vedno precej redka dobrina – oba rihhtarja in večina prič v naši zgodbi je nepismena, tako da ličen in pravilen Blažev podpis na zapisnikih dobi še poseben pomen.

⁵ Služil je torej od 22. 4. do 27. 12. (god sv. Janeza apostola).

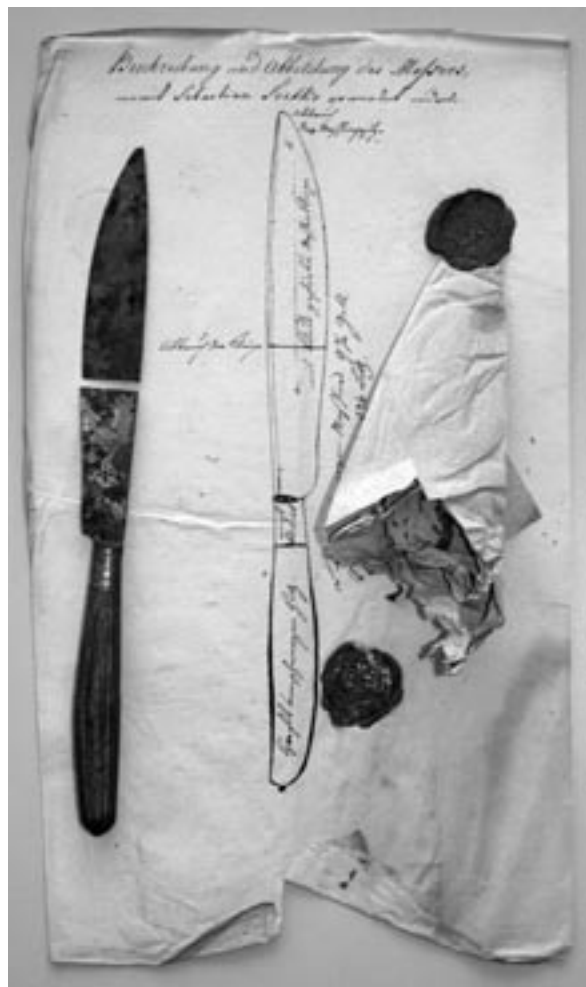
⁶ Dopis okrajne gosposke Žovnek krvnemu sodniku celjske četrti 15. 4. 1834.

Novo delo mu je oče našel v mozirski Foramitovi opekarni, kjer je pet mesecev prelagal opeko. Njegov mojster Anton Graher ga je pohvalil kot dobrega delavca, ki je znal pljuniti v roke, če se mu je ravno ljubilo, sicer pa je venomer iskal izgovore, kljuboval, se pretepal in precej igral na srečo (metal krajcarje v klobuk).⁷ Videli bomo, da je bilo to »opekarniško obdobje« zanj prava mala šola barabij.

Blaža so po petih mesecih, prebitih »v pravi službi«, dali za pastirja. Pasel naj bi krave v lasti gosposke Novi Klošter, vendar so ga že čez tri mesece zasačili pri tatvini zaklepov za puške, ki jih je sicer ob odkritju tatvine vrnil, vendar so ga seveda kljub vsemu kaznovali z 10 udarci s šibo in ga odpustili.⁸ Poslej si je Blaž tu in tam optal koš s kruhom, ki ga je oče pekel za prodajo in se podajal v okoliške zaselke, da ga spravi v denar.

Tudi v sredo, 19. februarja 1834, zjutraj je trinipetdesetletni Blaž Sorčan svojega najmlajšega, kot že nekajkrat prej, poslal prodajat kruh, ki ga je pravkar spekel.⁹ Tokrat mu je v koš nadeval za 32 krajcarjev kruha in mu zabičal, naj si ne drzne goljufati pri obračunu, kar je Blaž nekajkrat že storil, potem ko so ga v roke dobili braslovški barabini in ga obrali pri metanju krajcarjev v klobuk.¹⁰ Blaž, oblečen v lodnasto, ponošeno jopo, telovnik iz rdečega žameta s črnimi gumbi, dolge platnene črne hlače, visoke kmečke škornje in star klobuk,¹¹ se je s košem na ramah počasi odpravil proti Podvinu pri Polzeli, kjer je okrog osmih zjutraj srečal svojega nekdanjega sošolca Boštjana Svetka, »Grajfovega poba« iz Podvina. Boštjan in Blaž sta se po zaključku šolanja mogoče le še dvakrat videla, saj sta živela kar uro hoda vsaksebi.¹² Svetko mu je važno povedal, da ga oče Janez pošilja pobrat dolg h gostilničarju na Gomilsko in da se lahko po opravljenem delu dobita blizu »šinterja«, da bosta šla skupaj domov.¹³

Blažu tega dne prodaja v okolici Braslovč ni šla od rok – do pol desetih je prodal manj kot polovico kruha, kljub temu pa je na kraj srečanja z Boštjanom prišel prvi.¹⁴ Svetko je imel več sreče – dolg je uspešno izterjal, pobran denar pa je Blažu tudi ponosno pokazal¹⁵ in si s tem verjetno podpisal smrtno obsodbo. Fanta sta nato z brodom prečkala Savinjo, brodar pa je od Sorčana odkupil za 6 krajcarjev kruha.¹⁶ Ob desetih sta bila že v bližini Braslovč, saj sta z zvonika slišala zvonjenje braslovškega zvona.

*Zlomljen nož, s katerim je bil umorjen
Boštjan Svetko (ZAC 474 – Deželsko sodišče
Šoštanj, a. š. 1.)*

⁷ Zaslišanje opekarniškega mojstra Antona Graherja 17. 5. 1834.

⁸ Spisa z dne 25. 4. 1834 in 19. 8. 1834.

⁹ Zaslišanje Blaža Sorčana starejšega 10. 4. 1834.

¹⁰ Zaslišanje Blaža Sorčana 20. 2. 1834 na okrajni gosposki Novi Klošter.

¹¹ Osebni opis Blaža Sorčana.

¹² Zaslišanje Blaža Sorčana 30. 4. 1834 v Šoštanju.

¹³ Kraj srečanja je bil eno uro hoda daleč od Svetkovega in še četrte ure dlje od Sorčanovega doma. Zaslišanje Blaža Sorčana 30. 4. 1834 v Šoštanju.

¹⁴ Zaslišanje Blaža Sorčana 20. 2. 1834.

¹⁵ V mošnji sta bili dve desetici, ena petmajstica, papirnati 4 krajcarji in nekaj dvajsetic – skupaj nekaj manj kot 6 goldinarjev. Zaslišanje Blaža Sorčana 30. 4. 1834 v Šoštanju.

¹⁶ Zaslišanje Blaža Sorčana 20. 2. 1834.

¹⁷ Sorčan je na zaslišanju sicer trdil, da se je pogovarjal s Francem, ki naj bi ga napotil v hišo, vendar je ta to zanikal. Prim.: zaslišanje Blaža Sorčana 20. 2. 1834 in zaslišanje Franca Zagoričnika.

¹⁸ To igro so se fantje šli seveda brez noža. »Risar« je s prstom risal po »žrtvini« dlani, ta je napeto opazovala početje, risar pa je nenadoma boksnil »žrtev« v trebuh, da se je le-ta v veselje gledalcev od presenečenja in strahu skoraj sesedla.

Svetko je Sorčanu predlagal, naj skuša kruh prodati v hribih nad Podvinom, od koder mu bo nato pokazal bližnjico domov. Sorčan je pristal in zavil s Svetkom v hribe proti Podvinu. Fanta sta kmalu prišla do Zagoričnikove kmetije. Gospodarjev brat Franc je nedaleč od hiše grabil listje na kup, Sorčan pa je vstopil v hišo in njegovemu bolnemu bratu prodal za šest krajcarjev kruha.¹⁷ Medtem ga je Svetko čakal pri hruški nedaleč od hiše. Po opravljeni kupčiji sta fanta skupaj krenila dalje. Boštjan je med počitkom, ki sta si ga okoli enajstih privoščila v zaraščeni kotanji pri obcestni lesi, nedaleč od Zagoričnika, potožil, da je lačen. Blaž je z njim delil svojo malico (kruh) in se v trenutku odločil, da ga ubije in se polasti njegovega denarja. Ko sta po jedi še malo poseдела, je Boštjanu sklenil pokazati priljubljen trik – z nožem mu bo na dlan »narisal« križ. Svetko je igro sprejel in napeto opazoval pot noževe konice po koži.¹⁸ Blaž je nenadoma sunkovito izprožil roko in Boštjana zabodel v trebuh. Svetko se je sključil in skorajda nejeverno zastokal: »*Kaj si mi storil?!*« Vstal je, si pritisnil roki na rano, potem pa se sključeno opotekel skozi leso in po treh korakih padel na tla. Tedaj je Blaž skočil za njim in ga začel zabadati v vrat in glavo. Boštjan je v bolečini zavpil »*Jezus, Marija in Jožef, kako me boli!*« in z rokami grabil v travo pod seboj. Kmalu je obmiroval leže na hrbtu in boljšeč v nebo. Sorčan je nato vtaknil nož v režo plotu, ga zlomil in vrgel na truplo, nato pa je Svetku iz desnega hlačnega žepa urno pobral denar in zbežal, prepričan, da ga ljudje, čeprav so ga videli skupaj z njim, ne bodo imeli za njegovega morilca, saj ga zaradi poraščenega pobočja in odmaknjenosti kraja nihče ni videl moriti.¹⁹

Blaž je bil že pred poldnem doma. Mošnjo z naropanim denarjem je skril v slamo, pojedel, izročil materi denar od kruha in se zlagal, da je nož pozabil pri kmetu Kronovšku. Mati ga je nato poslala pomagat očetu, ki je odšel po žito v Spodnje Gorče. Oče je bil ob enih šele v mlinu v Spodnji Rečici, kamor mu je prišel naproti sin, da je nesel pol moke. Blaž je bil vesel in se je med potjo veliko smejal.²⁰ Okoli dveh sta bila z očetom že doma, Blaž pa je s sestro Marijo nato odšel v gozd po drva.²¹

Opoldne je dvajsetletni Matevž Parfant iz Podvina, nečak podvinskega rihtarja Urbana Novaka, odjezdil od doma, da bi iz gozda v Kopavniku zvlekel dve podrti debli. Ob četrť čez poldne, ko je bil že na stranski cesti v bližini Zagoričnikove hiše, je njegova kobilica nenadoma obstala in

ni hotela več naprej. Parfant se je presenečeno razgledal naokoli ter 6 ali 7 korakov naprej nad cesto uzrl truplo v krvi. Ko je premagal prvi strah in presenečenje, je obrnil žival in odjezdil k Zagoričnikovi hiši, kjer je gospodarjevemu bratu Francu povedal o svoji grozljivi najdbi. Parfant se je bil pripravljen vrniti na kraj umora šele potem, ko mu je Zagoričnik obljubil, da ga bo spremljal. Truplo, na katerem sta ugotovila dva vboda,²² sta oba takoj prepoznala kot Svetkovega sina Boštjana, mimoidočemu Janezu Sevcnikarju pa naročila, naj gre po Svetka in mu vse pove. Janez Svetko je kmalu prihitel na kraj najdbe trupla in z Zagoričnikovo pomočjo prestavil mrliča. Na kraju, kjer je ležalo truplo so odkrili nož za kruh z zlomljeno konico, tla pa so bila prepojena s krvjo in poteptana. Nož je nato vzel s sabo Zagoričnik, truplo pa so na njegovih nosilih prenesli v Svetkovo hišo.²³

Vest o tej »nesreči« se je bliskovito razširila med ljudmi, ki so takoj vedeli, da ga ni mogel umoriti nihče drug kot Sorčan, ki so ga pred kratkim videli z njim na poti iz Braslovč. Blaž Sorčan je namreč veljal za skrajno pokvarjenega fanta.

Rihtar Novak je Sorčana skušal ujeti, a ga ni našel, rečiškemu rihtarju Petru Luknerju pa je naročil, naj ga prime, takoj ko se bo prikazal.²⁴ Takoj ko je rihtar Lukner dobil to prijavo, je dal opazovati Sorčanova kajžo, zvečer pa je ob vrnitvi iz gozda ujel in aretiral Blaža. Vprašal ga je po Svetkovem denarju, ki ga ob trupu seveda niso našli, Sorčan pa je priznal, da je denar vzel domov in ga skril v slamo, kjer je rihtar našel 16 dvajsetic, 1 kovanec za 15, 2 za 10 in 4 krajcarje. Vse skupaj je naslednje jutro s pripornikom predal okrajnemu gospostvu Novi Klostër in zaprosil, da fanta ustrezno kaznuje.²⁵

Blaža Sorčana so že tisti dan (20. 2.) v Novem Klostëru prvič zaslišali, o zločinu pa so povprašali tudi oba vpletena rihtarja – Urbana Novaka in Petra Luknerja. Primer so nato odstopili deželskemu sodišču Šoštanj, ki je za vodenje pre-

¹⁹ Zaslišanje Blaža Sorčana 20. 2. 1834 in 30. 4. 1834.

²⁰ Nadaljevanje zaslišanja Blaža Sorčana 1. in 3. 5. 1834 ter zaslišanje Blaža Sorčana starejšega 10. 4. 1834.

²¹ Zaslišanje podvinskega rihtarja Urbana Novaka 20. 2. 1834.

²² Prav tam.

²³ Zaslišanje Matevža Parfanta 10. 4. 1834.

²⁴ Zaslišanje podvinskega rihtarja Urbana Novaka 20. 2. 1834.

²⁵ Zaslišanje rečiškega rihtarja Petra Luknerja 20. 2. 1834.

iskave poklicalo krvnega sodnika celjske četrti Franca Malleja.

Naslednji dan (21. 2.) sta v Podvinu celjski okrožni zdravnik dr. Avgust Beran in okrajni ranocelnik Janez Ernst opravila obdukcijo umorjenega Boštjana Svetka. Sorčan je sodniku na zaslišanju povedal, da je Svetka zabodel največ dvakrat, obducenta pa sta na truplu naštel precej več ran in poškodb. Zapisala sta, da je bilo truplo oblečeno v srajco in hlače, zelo umazane s krvjo. Na levi strani čela sta odkrila trikotno, pol palca²⁶ dolgo in tretjino palca široko, do lobanje segajočo rano, na levem sencu pa sedem nepomembnih prask (ran). Na desni strani grla sta v bližini ščitastega hrustanca ugotovila tri četrto palca dolgo in tri črte²⁷ široko zevajočo rano, ki sta jo označila kot smrtno (poševen vbod na grlu je namreč presekali mišice, vezi, živce in žile). Dve rani na sredini tilnika, tri četrto palca dolgi in tri črte široki, segajoči do vratne hrbtenice, sta označila kot težki poškodbi (presekali sta mišice in žile). V srednjem predelu trebuha sta našla in opisala še drugo smrtno poškodbo – en palec od prsnice je namreč ležala tri četrto palca dolga in tri črte široka, široko zevajoča rana, skozi katero se je dalo s prstom brez težav prodreti v trebušno votlino. V rani so bila vidna vlakna trebušnih mišic, vbod pa je poškodoval (ranil) trebuh na zgornjem delu, tako da se je v trebušno votlino izlilo približno 4 funte²⁸ krvi in ostankov hrane.²⁹ Kot morilsko orožje sta skorajda neizpodbitno identificirala nož. Še isti dan so nesrečnega Boštjana pokopali.

Primer Sorčan je nato, razen nekaj izmenjav dopisov med graško deželno pravdo in šoštanjskim deželskim sodiščem, miroval do konca aprila, ko se je zasliševanja lotil krvni sodnik Malle. Ta se je znašel pred podobno enigmo kot večina ljudi, ki so imeli opraviti s tem krutim in nerazložljivim zločinom.

Blaž Sorčan je bil zagotovo vse prej kot ponižen in bogaboječ fant, toda umor na tako grozovit način je kljub vsemu krepko presegal njegove dotedanje »podvige«. Celo oče umorjenega Boštjana Janez Svetko, ki je Blaža označil kot hudobnega in nagnjenega h krajam, v podkrepitev svoje oznake ni omenil nič hujšega kot krajo piva s Foramittovega gostilniškega vrta v Braslovčah in Blaževo togotno metanje kamenja v nasprotnike pri pretepih.³⁰ Med zaslišanjem je Sorčan Malleju priznal, da je rihtarju Luknerju iz Rečice v postnem času leta 1833 iz odrpote posode z ribami

ukradel 3 do 4 precej velike bele ribe, jih odnesel domov, domačim pa se je zlagal, da jih je ujel. Na isti način je hotel priti do posladka tudi kmalu po novem letu 1834, vendar sta ga mimoidoča Mihael Veršan in Matevž Benko ob poskusu kraje prijela in privedla v Luknerjevo hišo.³¹ Lukner je pod prisego izjavil, da se je Sorčan lotil njegovih rib kar dvakrat – prvič naj bi ukradel 40 funtov,³² drugič pa okrog 15 funtov³³ rib; zanje se je Lukner odpovedal odškodnini. Sorčan je povedal tudi, da je pred dvema letoma doma vzel enak nož, kot ga je uporabil pri umoru, in ga za 6 krajcarjev prodal nekemu fantu, vendar ga je njegov oče dobil nazaj.

Sorčana so v zaporu budno opazovali, že 4. marca 1834 pa so z deželskega sodišča Šoštanj šoštanjkega župnika zaprosili, naj on ali kaplan priprtega poučujeta verouk, pri čemer bi bil navzoč en uradnik sodišča.³⁴ Vzgojno zanemarjenost Blaža Sorčana je omenil tudi sodnik v svoji opombi ob zadnjem zaslišanju, ko je opisoval Blaževo obnašanje v zaporu – mladi morilec je bil miren; razen nekajkrat, ko ga je premagal jok, je bil vseskozi dobro razpoložen, vesel, živahnega značaja, trdne volje, a neprijazen in zakrknjen. Med zaslišanji je bil vseskozi ravnodušen, razen tedaj, ko so mu pokazali nož in je zardel v obraz ter ob končni prošnji za milost, ko je jokal in padel na kolena. Njegove izprijenosti naj bi bila kriva zanemarjena vzgoja.³⁵

Istega dne (4. 3.) je upravnik deželskega sodišča Šoštanj Jožef Govedič o čudnem priporniku pisal okrožnemu uradu v Celje. Sorčan je včasih v zaporu pel ter marljivo molil zjutraj in zvečer. Ljudje, ki bi se naključno srečali z njim, mu sploh ne bi prisodili tega dejanja. Kmalu po priprtju je Blaža obiskal tudi oče in ga vprašal: »Sin moj, kaj si storil?!«, takrat pa so ju premagala čustva in sta oba zajokala. Kriva za njegovo obnašanje naj bi bila tudi po Govedičevo slaba vzgoja in neprestane selitve staršev, saj naj bi fant prehitro moral

²⁶ 1 palec je približno 2,6 cm.

²⁷ 1 črta je približno 2 milimetra.

²⁸ Dobra 2 litra.

²⁹ Obdukcijski zapisnik 21. 2. 1834.

³⁰ Zaslišanje Janeza Svetka 10. 4. 1834.

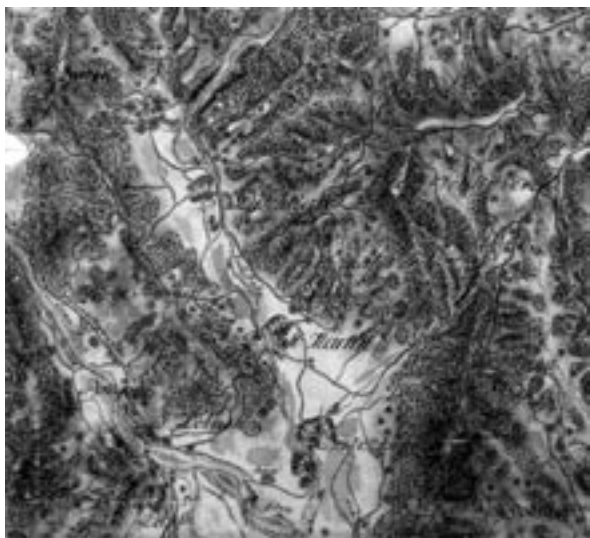
³¹ Nadaljevanje zaslišanja Blaža Sorčana 1. 5. 1834 in zaslišanje Petra Luknerja 25. 4. 1834.

³² Približno 22,4 kilograma.

³³ 8,4 kilograma.

³⁴ Prošnja deželskega sodišča šoštanjškemu župniku 4. 3. 1834.

³⁵ Sodnikova pripomba po nadaljevanju zaslišanja Blaža Sorčana 6. 5. 1834.

Območje Braslovč, Polzele, Gomiljskega, Ločice, Šmartnega ob Paki in Rečice ob Paki konec 18. stoletja (Karti št. 163 in 174 (Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787. Karte, 5. zvezek (ured. Vincenc Rajšp et al.), ARS, ZRC SAZU, Ljubljana 1999))

skrbeti sam zase, zaradi česar je v njem odmrnil moralni čut.³⁶

Franc Malle je z Blažem v času od 30. aprila do 6. maja 1834 opravil več zaslišanj, pri postavljanju vprašanj pa je sledil enemu samemu cilju – osvetliti motiv za samo dejanje in vzrok za tako kruto izvedbo zločina.

Blaž Sorčan je pred njim ponovil zgodbo o srečanju z Boštjanom, njuni skupni poti do morišča in svojem obnašanju med umorom in aretacijo, Malleja pa je zanimalo tudi njegovo obnašanje do vrstnikov in drugih ljudi nasploh.

Najzanimivejši so odlomki zaslišanj, ki se ukvarjajo s samim umorom. Sorčan je namreč sprva trdil, da je Boštjana Svetka zabodel samo dvakrat, po soočenju z rezultatom obdukcije pa je mirno sprejel možnost, da mu je razen priznanih dveh (resda najhujših) vbodov zadal še najmanj pet poškodb. Sorčan se je zavedal, da je bil verjetno smrten že prvi vbod v trebuh, od ljudi je namreč slišal, da so Svetku izstopila čreva, doma pa je nekoč prisluškoval pogovoru, v katerem so modrovali o tem, da človek, zaboden v trebuh zanesljivo umre, vseeno pa je skušal sodnika prepričati, da je Svetko po njegovem pobegu še živel, saj naj bi ga ljudje slišali vpiti – rihtar Novak, ki ga je Sorčan omenjal s tem v zvezi, je to seveda odločno zanikal.³⁷ Za več vbodov je našel razlago

celo v svoji usmiljenosti, saj naj bi Boštjana mesaril zato, »da se ne bi tako dolgo matral in bi bil kmalu hin«. Sam umor je Blaž izvršil zelo hitro – vse skupaj naj bi namreč ne trajalo več kakor »pol očenaša«, po umoru pa sta ga prevzela kes in žalost, zaradi česar je zlomil nož, ga odvrigel in zbežal, doma pa se je moral delati veselega, da ne bi bil sumljiv. Kasneje se je sicer zavedel, da ga lahko ob odkritju trupla izda njegov nož, vendar je bil preveč prestrašen, da bi se vrnil na kraj zločina in odstranil dokaz.³⁹

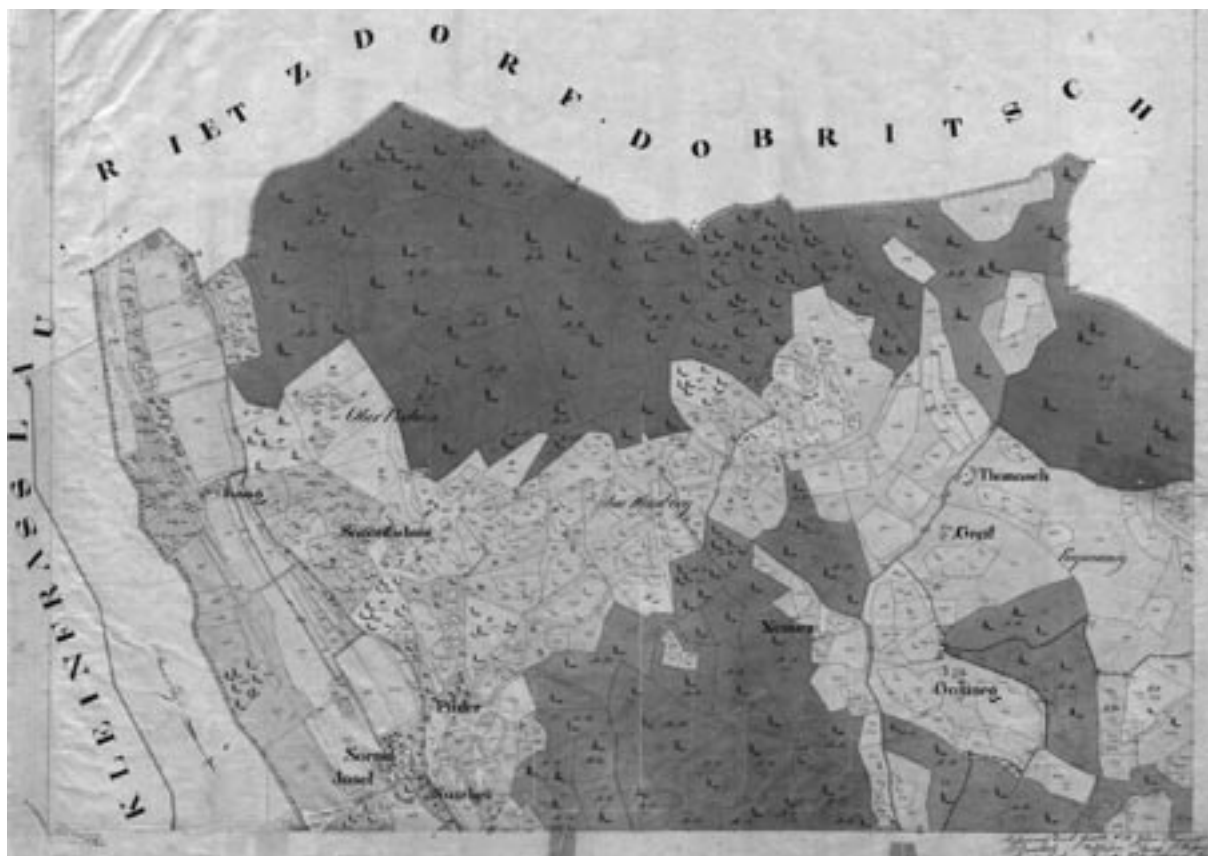
Sorčanu so skušali dokazati umor z naklepom, čeprav se je ves čas branil, da se je za umor od-

³⁶ Dopis upravnika deželskega sodišča Šoštanj okrožnemu uradu Celje 4. 3. 1834.

³⁷ Nadaljevanje zaslišanja Blaža Sorčana 3. 5. 1834.

³⁸ Predstavnemu svetu tedanjih ljudi so bila tuja krajša časovna obdobja – pri merjenju časa, krajšega od četrte ure (to so poznali po zvonjenju), so pogosto uporabljali takšno »molilno kronologijo«.

³⁹ Zaslišanje Blaža Sorčana 30. 4. in 1. 5. 1834.

Območje umora blizu Zagoričnikove kmetije in Grajfova (Svetkova) kmetija v Podvinu na franciscejskem katastru 1825 (Digitalizirane karte arhivskega fonda AS 177 Franciscejski kataster za Štajersko so na voljo na strežniku Arhiva Republike Slovenije <http://www.gov.si/arhiv/kataster/imgb/c/c100a01.jpg>)

ločil na mah. Zatrnil je, da bi si v nasprotnem primeru pač izbral kak bolj odročen kraj, ne pa kotanje, samo 200 korakov oddaljene od najbližje in 400 korakov od žrtvine hiše.⁴⁰

Prvega maja 1834 je Malle dobil tudi odgovor na ključno vprašanje – zakaj? Blaž Sorčan je končno razkril, da si je z naropanim denarjem hotel od sina braslovškega kovača Stachla kupiti puško, ki jo je ta prodajal za 7 dvajsetic.⁴¹ Ta cilj je imel torej pred očmi ves čas, odkar se mu je tragičnega dne zjutraj Boštjan Svetko pohvalil s svojo potjo na Gomilsko. V perspektivi te vsekakor močne želje nam postanejo jasni tudi vsi tisti, prej nemara nekoliko nelogični morilčevi postopki – Blaževa odločitev, da preneha s prodajo in se vrne kljub temu, da je prodal komaj polovico kruha, njegova naglica, ki ga je privedla na kraj srečanja celó pred Boštjanom, ki je na Gomilskem samo pobral denar in se vrnil, naposled pa tudi precej otročja igra z nožem in križem na dlani, ki jo je izvedel, da bi žrtev umiril in ji odvrgnil pozornost od svojega dejanskega

naklepa. Njegova veselost po umoru vsekakor ni bila zaigrana, bila je pač pristna veselost nekoga, ki si je z nesprejemljivim dejanjem kupil sanje in ni bil sposoben dojeti dokončnosti svojega posega v življenje sovrstnika – to izpričuje morda samotolažba, da naj bi bil Svetko po njegovem odhodu še živ, da se je premikal in da so ga ljudje slišali vpiti.

Na zadnjem zaslišanju 6. 5. 1834 je Blaž Sorčan sodišče zaprosil za milo kazn in se pokesal svojega dejanja. Obljubil je, da po prestani kazni ne bo več kradel in se bo lepo obnašal. Krivdo za umor je videl v svojem načrtu za nakup puške, sicer pa je bil prej vseskozi Svetkov prijatelj.⁴²

Po zaključeni preiskavi in zaslišanjih je Franc Malle poslal spise v zadevi Sorčan graški deželni pravdi, da izreče sodbo. Le-ta je v sodbi z dne 10.

⁴⁰ Zaslišanje Matevža Parfanta 10. 4. 1834.

⁴¹ Zaslišanje Blaža Sorčana 1. 5. 1834.

⁴² Zaslišanje Blaža Sorčana 6. 5. 1834.

6. 1834, zlasti upošteva storilčevo mladost, Blažu Sorčanu prisodila 12 let težke ječe in povrnitev sodnih stroškov.⁴³ V sodbi vsekakor niso pozabili opozoriti na Blaževo izprijenost, zanemarjenost in hudobijo ter resignirano ugotovili, da iz njega »za človeško družbo nikoli ne bo nič prida«.

Notranjeavstrijsko in primorsko apelacijsko in višje kazensko sodišče je 27. junija 1834 Blažu Sorčanu zvišalo kazen na petnajst let težke ječe, medtem ko je določilo o plačilu kazenskih stroškov ostalo nespremenjeno.⁴⁴

Zdravnik, ki je pregledal Blaža pred napotitvijo na prestajanje kazni v Gradiško, kamor so pošiljali hudodelce, ki so prestajali kazni nad 10 let, je zapisal, da je obsojenec zdrav, vendar slabotne konstitucije, sposoben pa naj bi bil prestati telesno kazen 10 do 12 udarcev s šibo ter poostreitev prostostne kazni s postom ob kruhu in vodi dvakrat tedensko.⁴⁵

Po prejemu sodbe Notranjeavstrijskega in primorskega apelacijskega in višjega kazenskega sodišča so se začele priprave na Sorčanovo pot v jetnišnico. 30. 9. 1834 so določili maršruto zanj in njegovo spremstvo, ki so ga sestavljali: sodni uradnik šoštanjskega deželjskega sodišča, štiridesletni Maks Weithauser, ter trije vojaki – člani oboroženega spremstva (desetnik in dva vojaka). Na pot so krenili 5. 10., potovali pa so od Šoštanja na Vransko, čez Krašnjo v Ljubljano (tam so bili 6. 10.), nato naprej v Postojno (8. 10.), Vipavo in Gorico, kamor so prispeli 9. 10., še isti dan pa ga je Weithauser predal jetnišnici v Gradiški.⁴⁶

Ko so se za Sorčanom zapahnila vrata kaznilnice, je bilo verjetno tudi konec z njegovimi dobri mi sklepi in mislimi na poboljšanje ter pošteno življenje »po kazni«. Komajda štirinajstletnega (ob umoru je bil star slab mesec več kot 14 let, kar je bila sploh meja za kazensko odgovornost) je pogoltnil sistem, ki pogosto spremeni in usodno zaznamuje tudi precej starejše, trdnješe in izkušenejše ljudi. Blaž Sorčan je že na prostosti dokazal, da je za slabe vplive zelo dovzetna in labilna osebnost, ki je v družbi rada izstopala in se »uveljavljala« na večinoma nesprejemljive načine. Domačim (zlasti očetu) je fant hitro zrasel čez glavo – morda je bila tega kriva popustljivost do zadnjega otroka, ob rojstvu katerega je bil oče (za tedanje pojme) v bistvu že precej star možak, precej pa vsekakor fantova trma in slaba družba, ki si jo je Blaž znal vedno in povsod poiskati. S prestajanja kazni (če jo je sploh preživel)

se je verjetno vrnil kot zakrknjen pridanič, pripravljen, da v življenju preizkusi vse tisto, kar je absolviral na univerzi kriminala, za kar bi lahko označili Gradiško in njej podobne institucije.

Blaž in njemu podobni so nekdam služili kot ilustracija poučnih zgodbic o tem, kam lahko zabrede mladenič, če ga v življenju »izkušnjav« ne »obvarjeta« dobra krščanska vzgoja in ljubeči, a vendarle strogi starši, jaz pa sem to prigodo opisal predvsem zato, da opozorim na nespremenljivost človeških značajev (ne, mladoletniški kriminal ni posledica potrošništva ali brezbožnega komunizma) in ovržem lep, a za lase privlečen mit »o dobrih starih časih, ko je bilo vse drugače in boljše«.

Zusammenfassung

EIN HALBES VATERUNSER FÜR EINEN MORD

Der Autor untersucht und schildert die Ermordung des vierzehnjährigen Boštjan Svetek, der wegen sechs Gulden von seinem ehemaligen Schulkollegen Blaž Sorčan erstochen wurde. Das Verbrechen ereignete sich am 19. Februar 1834 in Savinjska dolina in der Nähe von Podvin, dem Heimatort des Ermordeten.

⁴³ Za roparski umor je bila sicer zagrožena smrtna kazen, vendar pa je bilo moč namesto nje izreči storilcu prostostno kazen 10 do 20 let težke ječe, in to v primeru, da je bil storilec v času dejanja star manj kot 20 let, ali pa če je od storitve dejanja minilo več kot 20 let (§ 431). Povračilo stroškov je reguliral § 537, ki je določal, da je sodišču dolžan povrniti stroške tudi tisti, proti kateremu so sicer zaradi pomanjkanja dokazov odstopili od pregona. Povračilo pa ni smelo ogroziti njegove eksistence ali preužitka njegovih bližnjih, kot tudi ne njegove obveznosti plačila morebitne odškodnine žrtvam kaznivega dejanja. Prim.: KZ iz leta 1803. Za dragoceno pomoč pri pridobivanju podatkov iz tega vira se zahvaljujem dr. Andreju Studnu. Prim. tudi njegovo delo *Rabljev zamah. K zgodovini kriminala in kaznovanja na Slovenskem od 16. do začetka 21. stoletja*, Slovenska matica, Ljubljana 2004; str. 96.

⁴⁴ Preizkus oziroma potrditev sodbe v primeru veleizdaje, upora, nasilništva, zlorabe položaja, ponarejanja denarja in vrednostnih papirjev, umora, uboja, dvoboja in požiga s strani višjega kazenskega sodišča je določal § 433 KZ.

⁴⁵ Spis dež. sod. Šoštanj 19. 8. 1834.

⁴⁶ Maršruta 30. 9. 1834 in osebni opis 5. 10. 1834. Kraj prestajanja kazni je določal § 458 – veleizdajalci in ponarejevalci vrednostnih papirjev, obsojeni na ječo, so kazni prestajali v utrdbah, za druge hudodelce, obsojene na več kot desetletno zaporno kazen, je kraj prestajanja kazni določilo višje sodišče, obsojenci s krajšo kaznijo od 10 let pa so le-to prestajali v deželnih kaznilnicah. § 459 je določal način napotitve na prestajanje kazni – ponavadi je to organiziral okrožni urad, izjema je bila le v primeru, ko je bila napotna kaznilnica bližja sodišču kakor okrožni urad.

Blaž lebte nach zwei kurzzeitigen Beschäftigungen (in einer Ziegelei; später auf der Grundherrschaft Novi Klošter, von wo er wegen Diebstahls vertrieben wurde) wieder zu Hause. Von Zeit zu Zeit schulterte er einen Korb mit Brot, das von seinem Vater zum Verkauf gebacken wurde, und begab sich in die umliegenden Weiler, um es zu verkaufen. Am 19. Februar morgens traf er auf seinem Weg nach Braslovče Svetek. Dieser erzählte ihm stolz, daß sein Vater Janez ihn zum Gastwirt nach Gomilsko schickte, um dort Schulden einzutreiben. Nach getaner Arbeit könnten sie sich in der Nähe des „Schinders“ treffen, um gemeinsam nach Hause zu gehen.

Sorčan nahm den Vorschlag von Svetek freudig an und kam noch vor ihm zum vereinbarten Treffpunkt. Svetek versprach, ihm eine Abkürzung nach Hause zu zeigen, wobei er am Weg auch sein Brot verkaufen könnte. Sorčan gelüstete es nach Sveteks Geld, das er sich unter allen Umständen aneignen wollte. Während einer Jause, die sie an einer einsamen Stelle am Straßenrand teilten, stach Sorčan mehrmals auf

Svetek ein, stahl sein Geld und flüchtete nach Hause.

Die Ermittler fanden den Täter sehr rasch, da er in seiner Umgebung als problematisch, wild und böse galt. Mehrere Leute hatten ihn am besagten Tag auch mit Svetek gesehen. Seinen besagten Eltern wuchs Sorčan schon früh über den Kopf. Er trieb sich herum, spielte Glücksspiele und stahl auch gelegentlich. Während der Untersuchung versuchte der Cillier Richter Franz Malle alles, um das Tatmotiv zu ergründen, das einen zugegebenermaßen problematischen, erzieherisch offensichtlich verwahrlosten Vierzehnjährigen zu einem Mord bewegt hatte. Das Motiv war gar zu prosaisch: Blaž wollte mit Boštjans Geld ein Gewehr kaufen, das der Sohn Stachels, des Schmiedes von Braslovče, zum Verkauf anbot. Blaž Sorčan wurde nach der Ermittlung zu 15 Jahren schwerem Kerker verurteilt. Die Haftstrafe – so er sie denn überlebte – zerstörte den jungen Mörder sicherlich restlos und machte aus ihm endgültig einen Geächteten auf der anderen Seite des Gesetzes.